

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ СТАНУ І РІВНЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

В статті на перший план для підприємств залізничного транспорту виходять питання ефективної методики оцінки стану і рівня системи фінансової безпеки підприємства залізничного транспорту. Таким чином, актуальність статті зумовлена саме цією проблемою. Недостатня увага до проблем розробки методики оцінки системи фінансової безпеки на транспорті може призвести до втрати фінансової стійкості та фінансової незалежності підприємства, що може спричинити банкрутство підприємства. Завданням є забезпечення високого рівня фінансової безпеки на підприємствах залізничного транспорту.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, залізничний транспорт, індикатори системи фінансової безпеки підприємства

Постановка проблеми

Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти (менеджери) будуть спроможні завчасно виявити і уникнути можливих загроз, ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Аналіз результатів наукових досліджень показав, що на сьогодні не має чітких рекомендацій щодо оцінки стану та рівня фінансової безпеки підприємства.

Система показників, яка б характеризувала фінансову безпеку підприємства залізничного транспорту, також характеризується різноманітністю, важко піддається структуризації, а значна кількість цих показників, як і методик взагалі, не завжди несе необхідне інформаційне навантаження.

Відсутність чіткого алгоритму, який би ставив у відповідність «фінансові цілі підприємства – забезпечення фінансової безпеки підприємства при реалізації цілей – методику оцінки – заходи до реалізації», робить проблему оцінки існуючих методик на їх відповідність потребам підприємства актуальною [45, с. 229].

Метою даної статті є визначення основних методів оцінки стану та рівня фінансової безпеки підприємств залізничного транспорту і визначення її основних індикаторів та характеристика їх граничних значень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема оцінки стану та рівня фінансової і економічної безпеки на підприємстві є об'єктом дослідження таких вчених України, як Т. Васильців [1], С. Міщенко [2], С. Довбня, Н. Гічова

[9] та інші [10].

Усі дослідження названих вчених розкривають нам різноманіття існуючих методів визначення рівня економічної безпеки. До найбільш поширених методів, що використовуються для оцінки безпеки відносяться:

- експертна оцінка в усіх її модифікаціях (опитування, експертні комісії, складання аналітичних доповідних записок, «мозкова атака», «Делфі» тощо);
- моніторинг соціально-економічних показників;
- оптимізація;
- багатовимірний статистичний аналіз;
- теоретико-ігрові методи;
- теорія штучних нейронних мереж;
- екстраполяція (екстраполяція параметричних залежностей, екстраполяція тимчасових тенденцій);
- структурно-аналітичні методи (моделювання, ієрархічна декомпозиція, морфологічний аналіз, матричний метод, мережевий аналіз, побудова семантичного диференціала, побудова профілю середовища, складання сценаріїв).
- комплексна оцінка загроз (інтегральна оцінка ризику, оцінка ефективності захисних заходів);
- комплексної оцінки економічного і фінансового потенціалу підприємства (оцінка конкурентного статусу фірми, інтегральна оцінка додержання інтересів компанії, SWOT-аналіз, багатовекторна ресурсно-функціональна модель економічної безпеки, багатofакторна лінійна модель);
- методи прогнозування банкрутства (багатofакторні дискримінантні моделі та інші методи інтегральної оцінки фінансово-економічного стану підприємства).

Орлова В.В. виділяє дві основні групи методів і моделей оцінки й аналізу фінансової безпеки підприємства:

– методи і моделі безпосередньої оцінки фінансової безпеки (рейтингова модель оцінки фінансової безпеки, модель експрес-оцінки фінансової безпеки, модель оцінки фінансової безпеки Ж. Депаляна, модель оцінки фінансової безпеки підприємства в розрізі його економічної безпеки, економетрична модель оцінки фінансової безпеки підприємства, методи програмно-цільового управління і розвитку для оцінки фінансової безпеки, експертна модель оцінки фінансової безпеки, модель аналізу фінансової безпеки на основі STEП-аналізу, модель аналізу фінансової безпеки на основі SWOT і SPACE аналізу);

– методи оцінки і аналізу фінансової безпеки на основі методів оцінки схильності підприємства до банкрутства (п'ятифакторна модель Альтмана, модель Спрінгейна, модель Фулмера, матричний метод оцінки банкрутства підприємства за допомогою нечітких множин тощо).

Фінансова безпека підприємства залізничного транспорту має пряму залежність від ефективності використання капіталу і якості фінансового менеджменту, і умовами забезпечення є адекватна оцінка рівня і стану фінансової безпеки на підприємстві.

Відповідність методів оцінювання фінансової безпеки підприємства конкретному змісту, що вкладається в саме поняття фінансова безпека підприємства

Існують різні погляди на визначення множини показників (індикаторів) фінансової безпеки. Основним критерієм включення показника до множини індикаторів фінансової безпеки є забезпечення реалізації пріоритетних фінансових інтересів підприємства (як і господарських загалом). Ці інтереси визначаються станом функціонування підприємства.

Методи оцінювання фінансової безпеки підприємства залежать від конкретного змісту, що вкладається в саме поняття фінансова безпека підприємства.

Будемо визначати фінансову безпеку підприємства залізничного транспорту як специфічний фінансовий стан, який потребує аналізу методики оцінювання фінансової безпеки підприємств на здатність їх гарантувати головні умови цього стану.

Оцінювання фінансової безпеки підприємства необхідно почати з розрахунку значень

множини показників, які дадуть змогу зробити висновок стосовно умов функціонування підприємства – стабільна робота підприємства чи кризова ситуація в діяльності підприємства.

Методики визначення умов функціонування підприємства є загальновідомими. Найбільш оптимальним і об'єктивним є метод визначення типу фінансової стійкості підприємства, сутність якого полягає в такому: абсолютними показниками фінансової стійкості є показники, що характеризують міру забезпеченості фінансовими ресурсами та джерелами їхнього фінансування.

Співвідношення наявності необхідних фінансових ресурсів та джерел їх фінансування дає можливість охарактеризувати тип фінансової стійкості.

Про наявність джерел фінансування свідчать такі показники як наявність власних коштів, наявність власних і позикових коштів, наявність загальних коштів.

Використання системи індикаторів для оцінювання фінансової безпеки підприємства прийнято й у світовій практиці. Згідно зі світовою практикою, вимоги до значень індикаторів не мають обов'язкового характеру, а лише рекомендаційний у разі оцінювання стану фінансової безпеки підприємства.

В умовах антикризового управління підприємством і згідно з його потребами, Г. Ф. Графова вважає необхідним встановлювати нормативні значення множини фінансово-економічних показників [3, с. 117].

Горячева К. С. вважає, що лише на базі показника прибутку, який відображає реалізацію основного фінансового інтересу підприємства, можна будувати всю систему показників фінансової безпеки підприємства [4, с. 66].

Використання нормативних значень показників у разі оцінювання фінансової безпеки підприємства дає змогу вирішити ще одну важливу проблему, а саме: не лише оцінити стан фінансової безпеки, а й виявити і оцінити можливі негативні тенденції в діяльності підприємства. Визначення рівнів безпеки дає можливість охарактеризувати ступінь розвитку цих негативних тенденцій. Підтвердженням цьому є наукові дослідження М. А. Бендікова, який, розглядаючи фінансову складову як найбільш вагому у гарантуванні економічної безпеки підприємства, вказує на необхідність використання критичних порогових (бар'єрних) значень показників при визначенні рівнів безпеки, які свідчать про передкризовий, кризовий та критичний стан підприємства [5, с. 17].

Розрахунок нормативних (порогових) значень показників фінансової безпеки є складним завданням, оскільки потребує врахування значної кількості чинників, які впливають на діяльність підприємства, як тих, вплив яких можна оцінити кількісно, так і тих, вплив яких кількісної оцінки немає. Вирішенню цього завдання присвячено багато наукових досліджень і праць.

Аналізуючи підходи до формування системи індикаторів фінансової безпеки підприємства, доходимо висновку, що найбільш повною і такою, що враховує найбільш поширені погляди інших дослідників, побудованою на базі показників фінансової стійкості, рентабельності та інших, є система фінансових показників та їх граничних значень, яку запропонував Р. С. Папехін [6, с. 19].

Але запропонована структура показників не є у повній мірі універсальною, бо показники фінансового левериджа, тимчасової структури кредитів, диверсифікації покупців та постачальників значно різняться для підприємств різних галузей господарства, особливо це стосується залізничної галузі.

Для усунення цих недоліків необхідно встановлювати порогові значення з урахуванням особливостей статурської структури капіталу, заборгованості та фінансово-господарської діяльності підприємств окремих галузей [7, с. 162].

Для найбільш повного дослідження рівня фінансової безпеки господарських суб'єктів розрахунки індикаторів можна доповнити дослідженням грошових потоків підприємств, а саме показників чистого грошового потоку в розрізі видів фінансово-господарської діяльності (операційної, фінансової та інвестиційної) на основі матриці динамічної фінансової рівноваги (табл. 1), запропонованої дослідниками О. М. Підхонним та Л.С. Яструбецькою [8, с. 63].

Використання індикаторів залежить в основному від визначення граничних значень, які є мінливими в залежності від стану зовнішнього середовища, на яке підприємство майже не може впливати, а тільки пристосовується. Крім того, дуже важко визначити для підприємств ці граничні рівні і до того ж, вони різні для кожного окремого підприємства [9, с. 295].

При цьому слід зазначити, що простого розрахунку і контролю цих коефіцієнтів і показників явно недостатньо для забезпечення фінансової безпеки підприємства. Як мінімум для цього необхідно ще проводити їх аналіз і синтезувати управлінські рішення.

Таблиця 1

Індикатори фінансової безпеки підприємства

Показники	Порогове значення	Оптимальне значення показника
1	2	3
Коефіцієнт покриття (Обігові кошти / коротко-термінові зобов'язання)	1,0	не менше порогового
Коефіцієнт автономії (власний капітал / валюта балансу)	0,3	не менше порогового
Рівень фінансового левериджа (довготермінові зобов'язання/власний капітал)	3,0	не більше порогового
Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (прибуток до сплати відсотків і податків/відсотки до сплати)	3,0	не менше порогового
Рентабельність активів (чистий прибуток / валюта балансу)	$I_{\text{інф}}$ ($I_{\text{інф}}$ – індекс інфляції)	не менше порогового
Рентабельність власного капіталу (чистий прибуток / власний капітал)	15 %	не менше порогового
Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	не менше порогового
Показник розвитку компанії (відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	не менше порогового
Тимчасова структура кредитів	Кредити терміном до року < 30 %; кредити терміном понад рік < 70 %	не менше порогового
Показники диверсифікації: диверсифікація покупців (частка у виторгу одного покупця); диверсифікація постачальників (частка у виторгу одного постачальника)	10 %	не більше порогового
Темп зростання прибутку, активів	Темпи росту прибутку > темпів росту реалізації продукції > темпів росту активів	-
Співвідношення обігової дебіторської і кредиторської заборгованості	Період обігу дебіторської заборгованості > періоду обігу кредиторської заборгованості	-

У частині аналізу для найбільш повного дослідження рівня фінансової безпеки господарських суб'єктів розрахунки індикаторів можна доповнити дослідженням грошових потоків підприємств, а саме показників чистого грошового потоку в розрізі видів фінансово-господар-

ської діяльності (операційної, фінансової та інвестиційної) на основі матриці динамічної фінансової рівноваги, запропонованої дослідниками О. М. Підхомним та Л. С. Яструбецькою [8, с. 63].

Індикаторна оцінка фінансової безпеки ґрунтується на визначенні таких показників як коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії, рівень фінансового левериджу, коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, середньозважена вартість капіталу, показник розвитку компанії, тимчасова структура кредитів, показники диверсифікації, темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів, співвідношення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості.

Але відносно залізничного транспорту доцільно розраховувати індикатори фінансової безпеки, які є найбільш важливими саме для підприємства певної залізниці (табл. 2). Візьмемо за приклад «Придніпровську залізницю».

Таблиця 2

Індикатори фінансової безпеки підприємства «Придніпровська залізниця»

Показник	Значення показника на підприємстві «Придніпровська залізниця»				Порогове значення для промислових підприємств
	2007 рік	2008 рік	2009 рік	2010 рік	
Коефіцієнт покриття	1,24	0,85	1,45	1,49	0,2-0,25
Коефіцієнт автономії	0,72	0,70	0,73	0,72	0,3
Рівень фінансового левериджа	0,27	0,29	0,22	0,22	3,0
Рентабельність активів (%)	0,13	0,03	0,53	0,80	Індекс інфляції
Рентабельність власного капіталу (%)	0,93	0,19	0,72	1,10	15
Темп зростання прибутку, активів	0,67 1,51	0,28 1,50	2,09 1,00	6,15 1,09	Темпи росту прибутку > темпів росту активів
Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості	10,56 8,33	10,24 11,67	5,33 9,15	3,94 8,96	Період обігу дебіторської заборгованості > періоду обігу кредиторської заборгованості

Як видно з таблиці, більшість показників, що характеризують фінансову безпеку підприємства за чотири роки залишались майже незмінними, що свідчить про стабільну роботу

підприємства, але якщо порівняти з пороговими значеннями, то, в основному, всі показники нижче норми, встановленої для усіх підприємств. Але, зважаючи на те, що «Придніпровська залізниця» є специфічним, достатньо великим підприємством, то можна сказати, що незмінність показників є одним з основних критеріїв оцінки його фінансової безпеки.

Таким чином, можемо спостерігати, що підприємство «Придніпровська залізниця» працює досить стабільно, про що свідчать достатньо стабільні значення індикаторів фінансової безпеки.

Рентабельність підприємства хоча і дуже низькою, але досить стабільна, що, враховуючи специфіку галузі та організаційно-правову форму, є доброю ознакою стабільної роботи підприємства.

Очевидним є і той факт, що підприємство має змогу повністю покривати свої поточні зобов'язання за рахунок поточних активів. Підприємство більш ніж на 70 % здатне забезпечувати свою діяльність власним капіталом, тобто є практично фінансово незалежним.

Висновки

За результатами наукової статті, нами досліджено проблеми застосування методики оцінки стану і рівня фінансової безпеки підприємства залізничного транспорту зі сторони індикаторного підходу.

Сьогодні на підприємстві є достатньо інформації для відповіді на найважливіше питання з погляду фінансового механізму функціонування підприємства – формування фінансової рівноваги. Під фінансовою рівновагою підприємства залізничного транспорту розуміють комплексне управління всіма активами і пасивами залізниці [59, 60].

Досягти ідеального результату фінансово-господарської діяльності важко, але треба по можливості намагатися втриматися в межах безпечної зони. У зв'язку з цим фінансовий менеджер зазвичай ставить перед собою завдання знайти найбільш прийнятне поєднання результатів господарської та фінансової діяльності в межах допустимого ризику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Васильців, Т. Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізм зміцнення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 386 с.
2. Міщенко, С. П. Напрямки забезпечення економічної безпеки залізничного транспорту [Текст]

- / С. П. Міщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34.
3. Графова, Г. Ф. Экономические проблемы антикризисного управления [Текст] / Г.Ф. Графова. – М. : Изд-во эконом.-прав. лит-ры, 2006. – 288 с.
 4. Горячева К.С. Финансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки [Текст] / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67.
 5. Бендиков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития [Электронный ресурс] / М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – № 2.– С. 17-29. Режим доступа: [http:// www.cfin.ru/press/management/2000-2/02.shtml](http://www.cfin.ru/press/management/2000-2/02.shtml)
 6. Папехин, Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятий [Текст] : автореф. дисс. ... канд. экон. наук / Р. С. Папехин. – Волгоград: Взд-во ВГУ, 2007. – 21 с.
 7. Полтініна, О. П. Оцінка рівня фінансової безпеки підприємств: методичний аспект [Текст] / О. П. Полтініна, А. В. Нескуба // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Х., 2010. – № 29. – С. 161–163.
 8. Підхомний, О. М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання [Текст] / О. М. Підхомний., Л. С. Яструбецька. // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Луцький держ. техн. ун-т : зб. наук. пр. – Вип. 4 (16). – Ч. 2. – 2007.
 9. Судоплатов, А. П. Безопасность предпринимательской деятельности [Текст] / А. П. Судоплатов, С. В. Лекареп. – М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 312 с.
 10. Копилов, В. А. Метрологічні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки держави [Текст] / В. А. Копилов, Т. І. Єфименко // Стратегічна панорама. – 2007. – № 2. – С. 38–45.

Надійшла до редколегії 06.12.2011.

Прийнята до друку 11.12.2011.

Е. И. ПОЧЕЧУН

ПРОБЛЕМЫ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ СОСТОЯНИЯ И УРОВНЯ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА

В статье на первый план выходят вопросы эффективной методики оценки состояния и уровня системы финансовой безопасности предприятия железнодорожного транспорта. Актуальность статьи обусловлена именно этой проблемой. Недостаточное внимание к проблемам разработки методики оценки системы финансовой безопасности на транспорте может привести к потере финансовой устойчивости и финансовой независимости предприятия, что может стать причиной банкротства предприятия. Задачей является обеспечение высокого уровня финансовой безопасности на предприятиях железнодорожного транспорта.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, железнодорожный транспорт, индикаторы системы финансовой безопасности предприятия

О. І. РОСНЕЧУН

METHODOLOGICAL PROBLEMS OF EVALUATING THE FINANCIAL SECURITY OF RAILWAY ENTERPRISES

The article highlights a problem concerning the ways of evaluation of financial security and its level on the railway transport enterprises. The relevance of this article is caused by this problem. Insufficient attention paid to the problems on the development of evaluation methods in this sphere could result in loss of financial stability and financial independence of the enterprise, which could lead to its bankruptcy. The challenge is to ensure a high level of financial security of railway enterprises.

Keywords: financial security of company, railway transport, indicators of financial security system of company